

KÖRFEZ UZLAŞISI VE GÜVEN İNŞASI SÜRECİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ

AHMED YUSUF

Temsilci AA-DOHA

“

Tarihsel olarak hem Suudi Arabistan hem de BAE, mevcut sınırların belirlenmesinden önce Katar Emirliği'ni kendi toprağına birçok defa dâhil etme girişiminde bulunmuştur. Bu durum bu ülkeler arasında zaman zaman sınır çatışmalarına ve nüfuz mücadelelerine yol açmıştır.

”

Kuşkusuz ki Katar'a ambargo uygulamakla ateşlenen Körfez krizi hem yönetimler arasında hem de halklar arasında olumsuz etki bırakmıştır. Suudi Arabistan'da gerçekleştirilen 41. Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) Zirvesi, Körfez krizinin çözülmesi açısından atılan bir adım olmakla beraber ilişkilerin eskisi gibi çok iyi olacağı manasına gelmemektedir. Bu durumun en büyük sebebi ise yaşananların bir daha tekrar-

lanmaması konusunda hiçbir garantinin bulunmamasıdır.

Körfez ülkeleri arasında gerçekleşen uzlaşının sonrasında KİK ülkeleri arasında diplomatik ilişkiler yeniden tesis edilse de özellikle Katar'ın bu tecrübe sonrasında ihtiyatlı tutumunu sürdüreceği söylenebilir. Bu ihtiyatı doğrulayan gelişmelerin başında ise uzlaşının ilan edilmesine rağmen Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Bahreyn yetkililerinden

Katar'a yönelik bazı olumsuz ifadeler gelmektedir. Bu durum Körfez'deki anlaşmazlıkların kalıcı çözümünün zaman alacağını gösteriyor. Resmî olan uzlaşının ardından Katar için en önemli ve temel mesele karşılıklı olarak güvenin yeniden inşa edilmesidir. Bu inşa süreci sadece dört yıl önce başlayan krizin çözülmesini değil bu krizin de temel tetikleyici unsurlarından olan geçmişteki siyasi anlaşmazlıklara ve sınır sorunlarına kalıcı çözümler üretilmesini gerektirmektedir. Geçmişteki bu sorunlarda da taraflar benzer şekildedir; yani bir tarafta genellikle Katar diğer tarafta ise Suudi Arabistan, BAE ve Bahreyn olmuştur.

Bu kavgalar ve krizler hakkında bilgi vermek, bölgeyi daha iyi anlamamıza yardımcı olması açısından faydalı olacaktır. Tarihsel olarak hem Suudi Arabistan hem de

BAE, mevcut sınırların belirlenmesinden önce Katar Emirliği'ni kendi toprağına birçok defa dâhil etme girişiminde bulunmuştur. Bu durum bu ülkeler arasında zaman zaman sınır çatışmalarına ve nüfuz mücadelelerine yol açmıştır.

COĞRAFİ ÇATIŞMADAN SİYASİ ÇATIŞMAYA: KRİZİN FARKLI TARİHSEL KÖKLERİ

Üç Körfez ülkesi arasındaki ihtilaf, son yıllarda coğrafi sınırlardan siyasi ihtilaflara doğru yönelim göstermiştir. Bu anlaşmazlıkların temelini günümüzde olduğu gibi genellikle Katar'ın siyasi, bölgesel ve dış politika tercihlerinin diğer ülkelerden farklı olması oluşturmaktaydı. Bu bağlamda Doha'nın tercihlerinin hâlen farklı şekilde gerçekleştiği görülmektedir. Farklı zamanlarda Suudi Arabistan ve

Katar 1920'deki Dhabib ve 1925'teki el-Harithi da dâhil olmak üzere sınır meselelerinden kaynaklı birçok çatışmaya tanık olmuştur. Bu çatışmalardan önce Katar ile Abu Dabi arasında 1881'den 1888'e kadar 7 yıl süren, "Baynunah, Suweiha ve el-Mervarf" savaşları ile başlayan ve "Khanoor" ile biten kadim savaşlar vardır. Yine sınır sorunları ile alakalı bir diğer çatışma 1936 yılında Bahreyn ile Katar arasındaki "Zubarah Savaşı"dır.

KİK ülkeleri arasında ortaya çıkan en belirgin anlaşmazlıklardan biri de 1990'larda bir grup Adalar (Hawar Adaları ve Fasht el-Dibel) üzerinde yaşanan Katar-Bahreyn anlaşmazlığı olmuştur. Kriz, Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) 2001 yılında aldığı kararla sona erdi ve farklılıklar silahlı çatışmaya dönüşmeden taraflarca kabul edil-

di. Böylece Katar, el-Zubarah ve Jinan, Wahad Janan ve Fasht el-Dibal adalarına egemen olurken; Bahreyn Hawar Adaları ve Jarada adası üzerinde egemenlik kazandı.

Ablukacı ülkelerin başat gücü Suudi Arabistan ile Katar arasındaki önemli sınır çatışmalarından el-Khfous olayı ise 30 Eylül 1992'de gerçekleşen ve bir Suudi yüzbaşı, 4 Suudi askeri ve iki Katar askerinin ölümü ve Suudi Arabistan'ın el-Khfous bölgesini kontrol etmesiyle sona eren kısa süreli bir çatışmadır. Bu ülkeler ile Doha yönetimini karşı karşıya getiren diğer önemli hadise ise 1996'da meydana gelmiştir. Bu tarihte Katar başarısız bir darbe girişimine tanık olmuştur. Bu sürecin sonrasında ortaya çıkan detaylar bu girişimin arkasında da Ablukacı ülkelerin olduğuna işaret etmiştir. Dolayısıyla bu girişim net bir şekilde Katar'ı işgal etmeyi, hükümeti zorla değiştirmeyi, egemen kararlarına ve ülke kaynaklarına hâkim olmayı hedefliyordu. Bu gelişme sonrasında 2017'deki toptan bir krize dönüşme de Katar, bahsi geçen ülkelerle kalıcı tutum ayrılığına yönelerek sürekli gerilimli ilişkilere sahip olmuştur.

Arap Ayaklanmaları sürecinde gerilimli ilişkilerin iyiden iyiye belirgin olduğu 2014'teki gelişme ile doğrulanmıştır. Mart 2014'te Suudi Arabistan, Bahreyn ve BAE yani Körfez krizinin mimarları Katar'a karşı "ilk yumuşak darbe"lerini 9 ay süreyle Doha'dan büyükelçilerini geri çekerek başlatmışlardır. Bu durum başta Mısır'daki askeri darbe olmak üzere bölgesel olaylar sırasındaki görüş farklılığının bir

sonucu olarak meydana gelmiştir. Sonrasında ise günümüzde etkilerini değerlendirmeye devam ettiğimiz Suudi Arabistan, BAE ve Bahreyn ile Mısır'ın sahiplendiği 5 Haziran Krizi, bir süre önce başlayan Katar'a karşı medya saldırılarının ardından patlak vermiştir. Böylece Ablukacı ülkeler Katar ile ilişkilerini tamamen keserek ve Doha yönetimine karşı kara, hava ve deniz ablukası uyguladı. Ablukacı ülkeler ile Doha yönetimi arasında var olan ve günümüzde etkileri hissedilen söz konusu siyasi-coğrafi sorunlara kısa anlatı ile riki dönemde yeniden benzer problemlerin ortaya çıkabileceğini göstermektedir.

“
Katarlı uzmanlar, diğer bölgelerde de ülkeler arasında pek çok sorunlar ortaya çıkabildiğini ve aktörlerin farklı bakış açıları olabileceğini belirterek asıl önemli noktanın bu siyasi anlaşmazlıkların bedelinin Körfez'deki halklara ödetilmemesi olduğuna dikkat çekmektedir.

GÜVEN İNŞASI VE HALKLARI KRİZLERDEN AYIRMAK

Birçok Katarlı uzman, Körfez'de hayati olan güven ortamının inşasında ve ülkeler arası anlaşmazlıklarını çözmede KİK Genel Sekreterliğinin rolünün gerekli olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu çerçevede ülkeler arasındaki anlaşmazlıklarını normal karşılayan Katarlı uzmanlar, diğer bölgelerde de ülkeler ara-

sında pek çok sorunlar ortaya çıkabildiğini ve aktörlerin farklı bakış açıları olabileceğini belirterek asıl önemli noktanın bu siyasi anlaşmazlıkların bedelinin Körfez'deki halklara ödetilmemesi olduğuna dikkat çekmektedir. Dolayısıyla kriz sürecinde uygulanan politikalarda görüldüğü üzere krizden en çok etkilenen kesimin halklar olduğuna dikkat çeken Katarlı uzmanlar, bu noktaya ilişkin güçlü çekinceleri olduğunu ve bu meselelerin çözülmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Bilindiği üzere derin akrabalık bağı olan Körfez halkları, bu krizden derinden etkilenmişlerdir. Dahası Körfez halklarının, kendi aralarında kurdukları güçlü sosyal ilişkilerde yöneticiler arasında var olan siyasi anlaşmazlık-

larla yeterince ilgilenmedikleri savunulmaktadır. Bu durum siyasi sorunların mevcut güçlü bağları olumsuz etkilemesine yol açmakta ve aslında bu sorunlar ile ilgilenmeyen Körfez halklarını iç içe geçmiş ilişkilerini doğrudan etkilemektedir. Diğer bir ifade ile söz konusu halkların bu kriz süreçlerinden muaf tutulmasına katkı sağlayacak mekanizmalar kalıcı barış için elzem ilk noktadır.

KÖRFEZ ÜLKELERİ ARASINDA ÇÖZÜM MEKANİZMALARI OLUŞTURMALI

Bu bağlamda hem halklar arasındaki etkileşimi olumsuz etkilemek hem de KİK ülkeleri arasındaki sorunları büyümeden çözüme

kavuşturmak açılarından el-Ula Anlaşması önemli bir fırsattır. Bu anlaşma çerçevesinde geliştirilecek yapıcı mekanizmalar, farklı bölgesel ve dış politika yaklaşımları bulunan söz konusu aktörler arasındaki olası krizlerin önüne geçme potansiyeline sahiptir. Bu açıdan düşünüldüğünde Körfez uzlaşması, KİK liderlerinin Körfez krizini ve Katar devleti ile yıllarca süren siyasi, ekonomik ve sosyal ayrılıkları sona erdiren kalıcı bir barışa ve güven inşası sürecine varma iradesinin bir imtihanıdır. KİK'deki bazı ülkelerin bu amaçlara ulaşma konusundaki şüpheli durumları göz önüne alındığında, kalıcı barışın şartlarını bu noktaların oluşturduğu unutulmamalıdır.

Sonuç olarak, Körfez uzlaşısında Bahreyn ve BAE'nin sonraki dönemde izleyecekleri politikaların ve bahsi geçen mekanizmaların oluşturulmasının belirleyici olacağı görülmektedir. Bu durumlar KİK ülkeleri arasındaki güven inşası ve kalıcı barış için elzemdir. Diğer taraftan Ablukacı ülkeler ile Doha yönetimi arasındaki geçmişteki siyasi-coğrafi anlaşmazlıkların varlığı dikkate alındığında Katar'ın bu kriz süresince izlediği tavır ve uzlaşma ile elde ettiği asıl kazanım, Türkiye'nin bölgedeki rolünün güçlenmesine katkı sağlayarak İran ve Suudi Arabistan'ı dengeleme potansiyeline sahip bir ülke ile müttefik olabilmesidir. ■